

restituendam accepit, consumpsit in proprios usus, tunc tenetur eam restituere; quia res domino perit, & sic perit ipsi personæ media, cuius erat.

QUÆRES III.

2730 Petrus Matrii mutuavit Paulo mille aureos, cum pacto, ut elapsō termino ea redderet, ubicumque ipse reperiretur: interim Petrus pervenit Panormum dux cohortis, & quia est elapsū tempus mutui, queritur, an Paulus teneatur eos mittere suis expensis?

R Esp. cum necessaria distinctione: vel Petrus erat sumimam illam conservatus, & secum translatus Panorum, sive in individuo, sive in specie, sive in æquivalenti: vel si habuisset Matrii, omnino fuisset ibi consumpturus, & nullo modo translatus: si secundum, tenetur Paulus mittere eam sumimam Panorum propriis expensis cambii; quia ex mutuo in gratiam Pauli, quoad eas expensas emersit damnum Petro. Si primum, debet mittere expensis Petri; unde debet reddere deducit ex summa expensis cambii; quia nullum Petro emersit damnum ex mutuo; nam pares expensas fecisset, aut paria pericula subiisset Petrus secluso mutuo, transferendo illam Panorum; adeoque si mitteretur summa illa expensis Pauli, Petrus reportaret lucrum ex mutuo, & sic usuram committeret.

QUANDO EST RESTITUENDUM.

2731 Præceptum restituendi includit saltem præceptum negativum non retinendi rem alienam; ratione cujus reducitur ad septimum Præceptum Decalogi, Non furaberis: adeoque obligat semper, & ad semper; ita tamen, ut quoad actum internum, statim ac advertit quis rem esse alienam, debet habere animum restituendi: quoad actum verò externum executionis, non tenetur statim ac advertit, sed capta temporis opportunitate: alioquin id advertens noctis tempore in lecto, surgere deberet ad restituendum. Quod si habeat animum non restituendi continuatum, manet in continuo peccato mortali, si res sit gravis: quoniam ex Aug. epist. 54. ad Macedonium: Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Si autem animus interrupatur, ut si volens restituere retrahet voluntatem restituendi, tot peccata committit, quot sunt actus interrupti.

Qui est obligatus ex contractu, non tenetur restituere, nisi adimplitis conditionibus, & elapsō termino in contractu præfixo: quod si eo elapsō sit in mora culpabili, tenetur sub mortali ad restitutionem, imò ad omne damnum, & interesse; secùs, si sit in mora per paucos dies.

Liberatur ab onere restitutio-

nem, sive ad tempus, si justa adsit causa, de qua modò: v. n. 2739.

2732 Confessarius non debet absolvere penitentem, qui tenetur statim restituere, siter, vel quater eidem, aut alteri Confessario promisit restituere, & non servavit promissum: quia rem alienam detinens, quam restituere potest, est in occasione proxima voluntaria peccandi, non minus quam qui detinet concubinam, quam potest abdicere.

CAUSÆ EXCUSANTES
A RESTITUTIONE

2733 Sunt plures. 1. Impotentia physica, qua quis non habet quid restituere: 2. Impotentia moralis, quando quid restituere non potest sine probabili periculo damni altioris ordinis sui, aut suorum. Bona, in quibus homo non potest damnum pati, sunt quatuor, animæ, corporis, famæ, & substantia corporalis; quorum unum est altioris ordinis altero, ut gradatim ponuntur; restitutio autem cùm sit ad ponendam æqualitatem, non est facienda cum factura boni superioris ordinis; hinc restitutio substantia corporalis non est facienda cum periculo prudenti peccati mortalisi, vita, seu damni corporis, aut cum infamia: v. n. 2727. & in tom. 2. pag. 513. & 514.

2734 Quæ causæ si sint perpetuae, perpetuò excusat quis à restitutio-

nem, si ad tempus, restitutio suspenditur, seu differtur. Sæpe dilatatur tempus restitutio-

nem ex rationabiliter præsumpta voluntate creditoris.

2735 Qui habet justam causam differendi restitutio-

nem, non tenetur ad damna, & interesse, quæ creditori ex mora sequuntur:

quia non est mora culpabilis. Si autem diffe-

rat ad evitandum proprium interesse, tenetur

refarcire interesse creditoris: quia non est

æquum, ut debitor se servet indemnum cum

damno creditoris.

2736 Item, si damnum, quod patitur de-

bito restituendo, non sit notabiliter majus,

sed æquale damno, quod patitur creditor ex

dilatatione, tenetur debitor restituere statim;

quia tunc potior est conditio creditoris.

2737 Cessio bonorum excusat in foro exter-

no: in foro autem conscientiae, qui cessit

bonis, excusat, non ratione cessionis: sed

ratione impotentiae: unde si perveniat ad pin-

guem fortunam, tenetur restituere.

2738 Tenetur quis sub mortali restitutio-

nem differre, si prudenter judicet restitutio-

nem futuram in grave damnum creditoris,

vel cum abusum in grave damnum tertii:

quia tunc cooperaretur ad malum.

QUÆ-

QUÆRES I.

2739 Famulus rapuit à suo domino summam pecunia per quamplures vices, unum circiter secundum province; hic est gravatus familia, ut salaryum vix ei sufficiat ad sustentationem. An tenetur salaryum data temporis opportunitate restituere?

R Esp. cum distinctione: vel iste retinet eamdem pecuniam in individuo, & tunc tenetur statim restituere; quia si res extat, dominus extat, & sicut peccat quis etiam in gravi necessitate rem alienam furando, ut in n. 2637. ita rem alienam detinendo; & nemo debet sustentari de furto, nisi sit in extrema, aut quasi extrema necessitate, quatenus si restitueret, reduceretur in extremam necessitatem: v. n. cit. Nec dominus tenetur dare salaryum correspondens familia, sed labori famuli: n. 2643.

2740 Vel iste pecuniam domini miscuit cum sua notabili, ut discerni non valeat; & tunc si rotus cumulus extet, licet non teneatur restituere eamdem pecuniam in individuo, cum per mixtionem ejus factus sit dominus, tenetur quamprimum restituere tantumdem in specie de illo cumulo. Quod si in dies pecuniam de cumulo in magna parte consumpsit, ita ut summa modicæ considerationis remaneat, minor nedum pecunia surrepta, sed propria, quam eo tempore successivè habuit, eaque protenui suæ familiae sustentatione utatur tunc; epicheja est utendum: non est enim cogendus, ut statim restituat totam illam modicam summam, quæ ex cumulo remanet; sed ut restituat pauperrim juxta propriam possibilitatem, ut discutrimus de eo, qui rapuit, & rem raptam consumpsit; alioquin in gravissimas reduceretur angustias: & ita rationabiliter de domini voluntate præsumitur.

2741 Epicheja, est virius faciens, ut legis rigore relitto, amplectamur, quod recta ratio dicit, & quod rationabiliter faceres superior, aut dominus, si adesset, aut sciret.

IN REBUS MIXTIBILIBUS.

2742 SI rem alterius, v. g. frumentum, vim, pecuniam ejusdem generis, &c. sive bona, sive mala fide, cum tua notabili misceas, ita ut discerni non valeat; statim acquisiri dominum ejus in individuo, nisi habeat animum explicitum non acquirendi dominium: unde si furtivè miscuisti, non teneris ad restitutio-

nem rei in individuo, sed in specie ex cumulo, si extet, aut æquivalenti: v. à n. 2347.

2743 Hinc si à fure, qui triticum alterius

cum suo immiscuit, emas; etiam mala fide,

magnam tritici, imò totam quantitatem ex

cumulo, ad nihil teneri, ait Tamb. tom. 1.

n. 27. quia fur vendidit ex suo; quoniam præfata mixtio transfert dominium, & equivalet consumptioni, & solùm remanet in fure onus ad restituendum per æquivalens: Et ex alia parte emptor, cùm solverit pretium, in nihil factus est ditor. Item ait, si eam dono accepisti, & fur sit aliundè potens restituere, quatenus alia possidet bona: quod si non sit aliunde potens, fatetur te teneri restituere; quia per donum, quod accepisti, fur factus est impotens tua causa, & tu ditor; ita discurrit Tamb. cit.

QUÆRES II.

2744 An possit quis licitam restitutio-

nen, ne cadat à suo statu, & conditione?

R Esp. si status est injustè acquistus, nempe ex furtis, ex bonis alienis injustè retentis, &c. non potest differre, sed tenetur restituere statim: quia per restitutio-

nen non cadit, sed ad priorem & proprium redit. Et solùm potest aliquid pro tenui sustentatione retinere, si aliás in extremam reduceretur necessitatem: quia in hac licitum est aliena accipere: v. n. 2627.

2745 Si autem status est justè acquistus,

licet ille debita contraxerit, & in necessitate

reperiatur ex propriis delictis, quia luxuri-

sè vixit, lusit, & tunc potest solutionem dif-

ferre, ne notabiliter cadat è suo statu, si res

aliena in individuo non extet, aut in pretio:

nam si extaret ipsa pecunia aliena, aut gem-

ma, v. g. ex ea empta, esset statim restituenda, ut ex nu. 843. Ratio autem assertionis,

si res non extet, est; quia tunc dominus non

est rationabiliter invitus.

2746 Licet autem debitores non teneantur

notabiliter, seu excedenter è proprio statu

cadere, tenentur ex iustitia, nedium paulatim

restituere, & solvere, verùm etiam curare,

ut non plus æquo solutionem differant; ac

proinde debent non solùm à ludis, commessa-

tionibus, ac variis expensionibus se abstineret,

sed etiam aliquod incommodum sentire: non

enim notabiliter è suo statu cadere dicitur, qui

tribus quadrigis gaudens, una privetur, atque

competenter familiam reformat ad tempus;

ex quo quidem, tam apud Deum gratiam,

quam apud homines prudentes, splendorem

haud vulgarem consequitur.

Hic est scopulus, in quo sæpe Magnates,

& insimul cum illis viri æque docti, quam

adulatores, proprias conscientias frangunt.

Caveant Confessarii.

Scotus in 4. disp. 15. q. 2. §. de quarto, lit. Z. &

q. 3. Mastrius in Theol. mor. disp. 7. & 9. Joan. la

Crus 7. præc. q. 7. pag. 196. Bonac. tom. 1. de restit.

disp. 1. Tamb. tom. 1. lib. 8. tr. 3. & 4. pag. 227.

Buse. lib. 3. tratt. 5. cap. 2. Diana in pluribus locis. Clericatus cap. 75. Mendo de rest. De restit. pro homicidio, stupro, adulterio, bello &c. v. in propriis titulis.

DE RESTITUTIONE FAMÆ.

2747 **I**nuria contra famam committitur.
1. Per actum internum, nempè per judicium temerarium; & hoc non obligat ad restitutionem, nisi manifestetur exteriùs alteri non manifestatis indicis levibus, ut in n. 2264.
2. Per actum externum, nempè per contumeliam, detractionem, &c.

JUDICIUM TEMERARIUM.

2748 **E**s, quo quis sine sufficientibus indicis certo affimat aliquid malum de proximo.

2749 Ad hoc ut sit mortale, quatuor requiruntur conditions: 1. Ut sit in materia gravis; gravitas autem, & levitas attendi debet, vel ex ipsa substantia materia, vel ex qualitate personæ. Hinc veniale est temere judicare de Petro furtum unius iuli, & de juvne parum honesto, quod per locum aliquem transeat ad inhonestam, ac de milite ad vindictam hostis; non enim inficitur eis gravis injuria, cum de hujusmodi gloriari soleant. Similiter veniale erit, de ignoto, aut de indeterminato temere judicare.

2750 2. Ut judicium formetur tamquam mortaliter certum. Hinc suspicio, dubitatio, aut opinio temeraria non est mortalis, sed venialis, quia cum sit actus imperfecti in genere judicii, nec totaliter tollant possessionem bona famæ, non censetur gravis injuria, nisi aliis manifestes. Nec erit mortalis, si manifestes uni, vel alteri probo, & prudenti, in quibus non est periculum famæ. Indò nullum erit peccatum, suspicionem manifestare superioribus, aut iis, quibus potes, ad grave malum vitandum, aut alio justo capite.

2751 3. Ut judicium sit ex levibus conjecturis nam si sit ex gravibus, & sufficientibus, judicium erit prudens, quod prudentiae discernendum relinquitur. Ea dici possunt indicia levia, qua ex communi hominum usu sunt indifferentia, aut raro conjuncta cum tali effectu; ea vero sufficientia, & proportionata, quæ ut plurimum solent cum eo esse conjuncta; ut si quis noctu per scalam fenestram occulte aperire tentet, est indicium sufficiens eum judicandi furem; scelus, si die, & publice; tunc namque potius judicari debet clavis amissa. Item non est gravis injuria certò judicare, quod est valde probabile, v. gr. juvenem inventum solum cum puella in cubiculo, inhonestam tractasse..

2752 4. Ut judicium sit plenè deliberatum; hoc est cum plena advertentia temeritatis, & malitia gravis, & cum plena voluntatis libertate. De quo infra de peccatis.

2753 Et quia raro omnes quatuor allatae conditions interveniunt, raro judicium temerarium est mortale. Quando autem omnes interveniunt, est mortale, quia est gravis injuria proximo contra justitiam; sed non est opus explicare speciem mali iudicati, quia omnia mala judicata uni justitiae commutativa in specie infima opponuntur: v. n. 2757.

DETRACTIO

2754 **E**x D. Thoma, est aliena fama per occulta verba iniusta laeso, & denigratio. Contingere potest duplicitate. 1. Directe, falsum crimen imponendo, vel verum, sed occultum revelando. 2. Indirecte, bonum proximi negando, vel malitiosè tacendo ex intentione nocendi famæ. Modi, quibus proximi fama laeditur, comprehenduntur his versibus:

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens:

Qui negat, aut minuit, tacuit, laudative remisit;

2755 Crimen sit publicum jure, vel facto; jure, si sit de eo lata sententia à Judice; falso, si sit commissum in multorum praesentia, aut in eo loco, vel tempore, v. gr. in foro, &c. ut sit faciliter promulgandum; vel si erat occultum, sit tamen ab iis, qui sciebant, proulgatum ita ut multi de eo loquuntur; praesertim quando crimen ad loquentium notitiam pervenit, & apud eorum linguas versatur. Universaliter publicum censetur, quando circumstantiis attentis, prudenter existimatur crimen faciliter promulgandum: v. in tom. 2. n. 72.

2756 Gravitas attendi debet ex qualitate rei, & conditione persona. Hinc de Pralato optimæ famæ, dicere, quod sit assuetus mentiri, est grave contra famam.

Regulariter non est mortale revelare defectus naturales, v. g. quod sit ignavus, stupidus, illegitimus, &c. nisi inde aliquid damnum sequatur; quia non sunt defectus morales culpabiles. Nec est mortale dicere defectus morales in generali, v. g. esse superbum, iracundum, &c. quia prudenter de naturali inclinatione dicta censentur.

2757 Mortaliter peccas, &c. detrahis, si de determinata persona in generali dicas: *Testire quid de illo, quod si dicas, sis eum magno rubore affligerum.* Non est mortale, de aliquo ignoto vel indeterminato male loqui, nisi redundet in alio.

aliorum damnum; mortale autem de Monasterio Religioso in communi male loqui. Non teneris explicare in quo genere detraxi: quia fama est ejusdem speciei: v. n. 2753.

Nec numerum personarum, quibus detraxi: debes tamen dicere: *Graviter detraxi pluribus.* Alias non explicas peccatum, quod patrasti. Debet exprimi, si fuerit per libellum famosum, quia notabiliter aggravat, & laedit.

2758 Non est mortale revelare peccata mortalia proximi, quæ secundum hominum existimationem, sive ratione sui, sive ratione personæ, aut alterius circumstantiæ, non sunt infamatoria, nec aliud damnum inde sequitur, v. gr. de milite, aut nobili, quod duellum commiserit, quod juvenis pro patre honesto habitus sit fornicatus, &c. nam de similibus jactari solent.

2759 Non est mortale. 1. Si quis delictum infamatorium contra ipsum ab alio factum uni, vel alteri viro prudenti non divulgaturo manifestet; quia non censetur laeso gravis. 2. Si illud contra se commissum amico referat, non animo laedendi, sed leniendi dolorem: quia humana conditio non patitur, ut quis gravem offensam recipiat, & non se doleat, ac querat solamen. 3. Si manifestes delictum occultum, quod moraliter certò scis brevi futurum publicum, vel per sententiam Judicis, vel per facti evidentiā. 4. Si infamem in uno delicto, de alio valde affini, seu connexo, aut quod personæ similis conditionis committere solent, infames; ut de lusore, quod sit blasphemus: fecus, si de disparato.

5. Non est mortale, sed veniale, illud referre sub dubio, vel ex auditu, etiamsi qui audiunt, credant; quia id imputatur eorum levitati. Quod si prævideat, auditores esse leves ad credendum, vel si id referat animo nocendi, tunc peccat mortaliter, sed contra charitatem, quia obligamus ad non inferendum alteri malum, sed non contra justitiam; quia talis actus non est ex natura sua ablativus famæ, nisi relatum firmes autoritate, dicendote id audivisse à personis fide dignis.

6. Similiter delictum in uno loco publicum, in alio ubi est ignotum, publicare, non est mortale, nec contra justitiam: quia per publicationem delicti in uno loco, amisit jus ad famam; unde licet in loco remoto, ubi id ignoratur, habeat famam, non habet jus ad famam; nec contra charitatem, nisi fiat animo nocendi: hinc sine scrupulo videmus, delicta gravissima in uno loco publica, per historias, & typos usque ad remotissimas partes, ubi libri perveniunt, una cum ipsis reis publicari.

2760 Nullum est peccatum. 1. Manifestare delictum, aut vitium alicuius Superiori, Patri, &c. pro correctione. 2. Ad impedientium damnum innocentis; unde licitum est opportuno modo monere proximum, quod Petrus, qui ejus domum frequentat, sit fur, & inde caveat; quia illa non est offendio, sed defensio, nec quis habet jus ad famam cum damno proximi: v. tom. 2. pag. 505. 506. & 507.

2761 Peccat mortaliter tam contra charitatem, quam contra justitiam, qui alteri falsum crimen imponit, sive in judicio, sive extra, ad elidendum detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam, aut calumniam, vel ut suam justitiam, & honorem defendat; quia mendacium est ab intrinseco malum, ut neque certo mortis periculo cohonestari valeat: ex n. 143. & 225. Indò in judicio adesset perjurium tam ipsius imponentis, quam testium, ad quod ipse principalis cooperari deberet, testes subornando ad falsum. Hinc ait D. Th. *Falsum proponere in nullo casu licet alicui; adeoque qui calumniam tibi imposuit, habet jus stricatum, ut non laedatur in fama, fraude, dolo, aut mendacio; quia mendacium infamatorium non est medium proportionatum ad defensionem cum moderamine inculpata tutela.*

2762 Unde tunc solum licitum est tibi crimen detractoris, seu calumniatoris occultum, sed verum, revelare, ut sic te defendas, & ejus calumniam elidas, reddendo eum inhabilem, mendacem, nullius fidei, &c. si alia tibi non suppetat via; quia tunc uteris medio proportionato ad defensionem cum moderamine inculpatæ tutela. Quod si alia tibi suppetat via ad defensionem, eum infamare non potes, neque jure compensationis, quia estet vindicta, juxta dicta à n. 2085. v. in pag. 5. prop. 43. & 54. ab Innoc. XI. damn.

2763 Infamare seipsum, revelando occultum delictum fine rationabili causa, ex levitate, non est mortale, sed veniale, nisi id cedat in damnum, aut scandalum aliorum; quia si cut quis est dominus bonorum fortunæ propriæ industria acquisitorum, ita & bona famæ pariter propria industria acquisita, cuius solum dicetur prodigus. Indò potest esse actus virtutis, si fiat ob subeundam poenam condignam aut ob humilitatem, ut plures Sancti fecere.

2764 Venialiter, non mortaliter peccat, qui ad vitanda non levia, sed gravia tormenta sibi falsum crimen imponit, ob quod est morte puniendus, aut mutilandus; peccat venialiter, quia est mendax; non mortaliter, quia non est mendacium perniciuum, sed officiosum; non enim cooperatur morti directe, & per se, sed indirecte, & per accidens; direc-

Etè vero vult gravia tormenta morte & equivalentia vitare, qua ratione licet inimicus mortem sibi eligit, ut sectionem membra, aut crucis declinet; v. à n. 2075. Peccat autem mortaliter, si addat juramentum, ratione perjurii; vel si id cedat in damnum, aut infamiam alterius, quia non est dominus bonorum, aut famæ alterius.

CONTUMELIA

2765 **E**s injuria, qua alteri crimen, aut alius defelctus in ejus praesentia obiciatur, v. g. appellando furem. Unde à detractione differt, sicut rapina à furto, nam detractio lredit proximum in absentia, contumelia in praesentia; hinc illa lredit solum famam, ista verò famam, & honorem, adeoque est ex se peccatum mortale, nisi parvitas materiæ, aut defectus plenæ deliberationis excusat.

2766 Non peccat Superior, si subdito verbum contumeliosum obiciat, non animo in honorandi, sed humiliandi, aut corrigendi, nisi excedat in modo. Sic Christus Apostolos stultos vocavit, & Paulus Galatas insensatos.

2767 In Regnis Hispaniarum contra quaslibet personas Ecclesiasticas, aut saeculares, que in pulpito, cathedra, typis, aut manucriptis, contra Religiones, Religiosas personas, aut in censorandis opinionibus, injurias, & contumelias protulerint, Tribunal Supremæ Inquisit. Hispan, infligit poenas excommunicationis majoris, exilii, & privationis officii, si quo in Sancto Tribunal gaudeant, idque per tria decreta novissime de ann. 1696. die 19. Octobris, ubi comprehendunt omnes transgressores, typographi, & cooperatores, publicata Panormi die 6. Februarii 1697.

2768 Convictum, & impropterum, convenient cum contumelia; similiter deriso & subsannatio, qua motibus injuriosis corporis fieri solet, murmuratio verò & susuratio, cum detractione. Murmuratio, est qua quis factum aliquod publicum, quod posset in bonam partem accipi, in malam partem accipit, ut Lucæ c. 11. in Beelzebub Princeps Demoniorum ejicit demonia. Est mortalitatis, si habeat sociam detractionem gravem. Susuratio, est allocutio mala de proximo ad tollendam amicitiam ipsius cum aliis.

RESTITUERE TENETUR

2769 **S**usurro, amicitiam reconciliando; Contumeliosus honorem, vel petendo veniam, vel honorificè salutando, aut per aliam honorificam demonstrationem. Detractor famam, pon minus, quam fur bona fortunæ, quia ex Proverb. 22. Melius est nomen bonum, quam divisio multa.

2770 Qui imposuit crimen falsum, tenetur

restituere famam, crimen retractando coram iisdem, apud quos fuit impositum, & eodem modo, nempe publicè, si publicè. Etiam si exinde ipse infametur; quia (ut ait Scotus in 4. dist. 15. q. 4. list. C.) fama detracti prævalet famæ detractoris; nam illi justè competit fama, huic injustè; unde non est huic debita fama:

Et ideo direllè offendens innocentiam alterius intendellè innocentiam sui, non tunc propriè diffamar se, sed amovet falsam laudem, quia iste post accusationem mendacem indignus est, v. n. 2776.

2771 Beltrandus in 8. pr. ex Bonac. ait, esse valde amarum hunc restituendi modum; unde sufficere putat, si de persona infamata in generali dicatur: *Quod sit persona virtuosa, & honoris & quod iis, qui mala dixerunt, decepti sunt, & quod tempus id discernere faciet.*

2772 Si primi auditores alii divulgaverunt, tunc principalis detractor, si publicè diffamavit, etiam apud alios restituere famam tenetur, quia tunc ipsi imputatur totum damnum, & diuulgatio. Excusare potest impotentia moralis, puta si adeò infamia diuulgata reperiatur, ut moraliter impossibile sit, restituere apud omnes: *yde detractoris angustias.* Si verò occultè detraxit, tunc sufficit, si se retractet apud auditores immediatos, quia tunc illis diuulgatio imputatur, qui non debebant crimen proximi ab uno privatim, & confidenter dictum, alii propalare, hanc esse Confessariorum proxim, observat de Lugo: *Eo namque ipso, quod detractor apud immediatos detrahit, implicite illis committit, ut indicent alii, si quibus forte revelaverint.* Mastr. Mafrius.

2773 Eum, qui bona fide alium diffamavit, putans, crimen esse verum, & publicum, solum teneri restituere ex charitate, volunt plures, adeoque cum commodè potest, & sine suo rubore. Verius tamen est teneri ex justitia, uti ex re accepta, cum pars ratio; v. n. 2691. Nec video in te ruborem, sed potius splendorem, si auditoribus dicas: *Tu crimen illud manifestasse, quia putabas verum, & publicum, modo verò reperias falsum, & te deceptum.*

2774 Qui publicavit crimen occultum, non debet dicere, crimen esse falsum; quia mentiretur: & ob nullum bonum mendacium est licitum; sed sufficenter te restituere docent D. Thomas, & Scotus cit. litt. E, si dicas: *Non credatis eum esse talem, male enim dixit; vel laudando, dicendo eum esse bonum, præsertim laudando in ea specie virtutis, qua diffamasti; & tunc non mentiris, quia ex jure quilibet est præsumendum bonus, nisi certò constet, quod sit malus:* subdit Scotus: *Sed iste non est probatus malus coram ipsis;*

ergo

ergo bonum est persuadere eis, quod ipsi non reputent indignum, nec malum.

2775 Qui defunctum graviter diffamavit, peccavit mortaliter, & restituere tenetur, non suffragia, quia sunt altioris ordinis, sed ipsam famam modis jam relatis ipsi defuncto, aut hæredibus, si in eos infamia redundavit.

A RESTITUTIONE FAMÆ QUIS EXCUSATUR

2776 PRIMÒ, si fama non sit ablata, quatenus auditores prudentes non crediderunt; quod contingere solet, quando detractor nullius est fidei: in quantum sàpè compertus est mendax, detractor, ac loquax, & auditores sunt viri timorati, ac prudentes. Vel quando quis detrahit, ostendendo passionem, iram, aut odium, tunc sàpè prudentes non credunt, sed judicant dixisse ex ira, passione, &c. quia tunc nullum sortitum est damnum: v. n. 2778.

2. Quando prudenter exultimatur, infamiam esse oblivioni traditam; quia tunc cessavit damnum, & periculosius esset memoriam delicti restitutione perficari. Tempus, quo censeri possint oblitera, remittitur prudentiæ Confessarii, & viri experti: id maximè colligi potest, si notabilis tempore elapsò, nulla sit facta mentio delicti.

3. Quando fama est alia via recuperata, v. g. per testimonium alterius personæ fide dignæ, vel per vitam exemplarem.

4. Si delictum occultum, quod dixisti, fiat alia via publicum.

5. Si restituere non possit sine jactura boni altioris ordinis, puta animæ, vitæ, membrorum, vel famæ tuæ longè majoris valoris, hinc Prælatus non tenetur restituere famam personæ vili, nec vir valde illustris plebejo, si id non possit sine jactura propriæ famæ; sed sufficit si infamatum laudet.

6. Si is, cui detraxisti, tibi pariter detraherit, & non velit restituere, quia tunc uteris compensatione, si infamia non redundet in alios. 7. Si infamatus sponte condonaverit; quia est dominus suæ famæ: at non potest quis condonare, si infamia redundet in alios, seu in aliorum damnum; quia est dominus suæ; non alterius famæ aut boni. 8. Quando restitutio est facta moraliter impossibilis, quia ad impossibile nemo tenetur.

2777 Quando quis est impotens ad restituendam famam, non tenetur eam pecunia compensare: quia fama, cum sit altioris ordinis pecunia, non potest ejus pretio compensari: v. n. 2770. & 2103.

2778 Solitus infamare, seu detrahere, te-

netur restituere, si lredit apud simplices, & idiotas; quia hi solent faciliter credere, imò divulgare; unde tunc est verus famæ fur. Et tota ratio, quod non teneatur, si apud viros prudentes, ac timoratos detrahit, est, quia illi non credunt, inde non est in re facta laxio, ut in n. 2766.

AUDIENS DETRACTOREM

2779 SI detractioni gravi consentiat directe, videlicet inducendo, movendo, excitando, quodque fieri solet, etiam interrogando, peccat mortaliter; tam contra charitatem, quam contra justitiam, sicut dictum est de eo, qui cooperatur ad damnum proximi in bonis fortunæ, unde ad restitutionem tenetur juxta ibi dicta.

2780 Qui solum consentit indirecte, non excitando, sed de ea complacendo, & sed lectorando, peccat mortaliter contra charitatem, quia delectatur de malo gravi proximi: sed non contra justitiam, quia non est causa efficax damni famæ, nisi impedire teneatur ex officio, uti est Superior. Imò etiam mortaliter peccat, si potens sine incommode impedire, non impedit, sed audiat, etiam si non complacat, juxta dicta de charitate erga proximum. Hic autem ultimus raro peccat mortaliter, quia regulariter causa excusans adest.

2781 Causæ à mortali excusantes sunt. 1. Si detrahit sit levis. 2. Si sit gravis, sit tamen coram uno vel altero prudenti. 3. Si rationabiliter putas auditores non credituros. 4. Si advertas tuam resistentiam, aut monitionem non profutram, quod contingere potest, vel quia audiens est longè inferior detraitore, quia detraktor est infelix, ira accensus. &c. imò sàpè monitis potest esse excitatio ad majorem, aut fervidorem detractionem. 5. Si non es moraliter certus, quod loquens loquatur injustè, & de gravi criminis occulto. 6. Si judicas detrahentem habere justam causam, videlicet, ut consilium petat, ut suum dolorem leniat, ut te utiliter moneat, &c. 7. Si times grave damnum, vel graviter tua interest, te non reputari defendere infamatum. 9. Quando ex rationabili verecundia, aut pusillanimitate non aedes resistere, & infamia proximi non est ita gravis, ut judices cum ranta tua difficultate impediire, ita ferè Tamb. Ratio est, quia charitas non obligat cum gravi incommode, si ne necessitate, aut utilitate.

Scotus in 4. dist. 15. q. 4. Mastr. in Theol. mor. disp. 8. q. 3. Joan. la Crux 7. pr. pag. 236. Bonac. tom. 2. pag. 515. Tamb. tom. 1. pag. 290. Busemb. lib. 3. trah. 6. cap. 1. Diana in plurib. loc. Mendo verb. Detraction. Clericatus cap. 104.

T 4 D E